

Jezikovni vidiki Dajnkovich abecednikov (1816, 1824, 1833)

Irena Orel

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2,
SI 1000 Ljubljana, irena.orel@ff.uni-lj.si

Tematsko in jezikovno obravnavam tri vrste abecednikov za učenje branja in pisanja, ki jih je med letoma 1816 in 1833 priredil duhovnik, preroditelj in jezikoslovec Peter Dajnko v vzhodnoštajerski različici knjižnega jezika: v bohoričici za nedeljske šole za odrasle in samoučenje *Začetek vičenja slavenskega po nedelah* (1816), v dajničici pa *Abecedno knixico na hitro ino lahko podvyenje Slovenskega braja* (1824, 1833) ter eno- in dvojezične izdaje uradne *Abecedne knixice za dixelne sole vu cesársko kralovskih derxavah* (1824, 1831, 1833).

Ključne besede: Peter Dajnko, abecedniki, zgodovina slovenskega knjižnega jezika, vzhodnoštajerska različica knjižnega jezika

Thematisch und sprachlich werden drei Arten von Alphabetbüchern zum Lesen- und Schreibenlernen diskutiert, die zwischen 1816 und 1833 vom Pfarrer, nationalen Erwecker und Sprachwissenschaftler Peter Dajnko in der oststeirischen Landesvariante der slowenischen Schriftsprache herausgegeben wurden: *Začetek vičenja slavenskega po nedelah* (1816), ein Alphabetbuch für Sonntagsschulen für Erwachsene und Selbststudium in der Bohoričica-Schrift, das Werk *Abecedna knixica na hitro ino lahko podvyenje Slovenskega braja* (1824, 1833) in der Dajničica-Schrift sowie ein- und zweisprachige Ausgaben des offiziellen Alphabetbuches *Abecedne knixice za dixelne sole vu cesársko kralovskih derxavah* (1824, 1831, 1833).

Schlüsselwörter: Peter Dajnko, Alphabetbücher, Geschichte der slowenischen Schriftsprache, Oststeirische Landesvariante der Schriftsprache

Uvod¹

Umestitev Dajnkovich abecednikov v njegovo prerodno in v predhodno abecedniško dejavnost

Najpomembnejši uresničevalec vzhodnoštajerskega prerodnega programa Peter Dajnko (1787–1873), rimskokatoliški duhovnik, slovničar, nabožni pisec,

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0215 (Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave), ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

prevajalec, pesnik, čebelar, je v svojem ustvarjalnem obdobju med letoma 1816 in 1833, ki ga Bernard Rajh glede na izdajanje knjig deli na tri podobdobja: začetno (1816–1821), vrhunsko (1824–1826) in sklepno (1831–1833) (Rajh 1998: 179), ob številnih prevodih in priredbah nabožnih in dveh posvetnih del (izvirnega *Čelarstva* (1832) ter *Posvetnih pesmi med slovenskim narodom na Štajarskem* (1827), preskrbel tudi tri vrste abecednikov za učenje branja in pisanja ter osnovnega računanja v osmih izdajah: prvi je še v bohoričici, od izida slovnice *Lehrbuch der Windischen Sprache* (1824) pa v njegovem črkopisu z osmimi novimi črkami. Namenjeni so bili za lažje branje njegovih knjig v skladu s šolsko reformo leta 1774 in politično šolsko ustavo leta 1806.²

Dajnko je sledil kranjskim preroditeljem in piscem šolskih priročnikov Marku Pohlinu (od leta 1765),³ Janezu Debevcu, Valentinu Vodniku, Janezu Nepomuku Primcu in Matevžu Ravnikarju in (iz nemščine) prirejal abecednike z osnovnimi napotki za branje abecede, zlogov, besed in stavkov z molitvami oz. poljudno-strokovnimi in moralistično-pripovednimi besedili.

Sprva so bili abecedniki table za branje: v *Tomaža Kempenzarja bukvah* (Ljubljana 1745) je na koncu »Tabla teh puštabov«, v Celovcu tiskani *Kanizijev katekizem* iz leta 1762 ima »vižo brat se vučiti«, Pohlinova *Abecedika* (1765) je »znak nove dobe, rabila sta jo kamniški organist Jakob Zupan, ki je pred letom 1770 učil v Kamniku brati, pisati in številiti«, pesnik Leopold Volkmer je na Ptuj, »ker so bile mestne šole nemške, privatno poučeval v branju in pisanju ter pripravljajal za gimnazijo (v letih 1769–1784).« (Ilešič 1902: 7–9) Pisanje se je izpostavljalo kasneje: »Prvo navodilo za pisanje nahajamo v ljubljanskem abecedniku iz l. 1808 in še le Slomšek je vzkliknil v "Blažetu in Nežici": "Blagor tistemu, kdor brati zna; kdor pa tudi piše, še več velja."« (Ilešič 1902: 7)

Dajnkovi abecedniki so sledili polstoletni tradiciji začetnic na Kranjskem in se vsebinsko le mestoma (predvsem v molitvah) ujemajo z njimi,⁴ naj omenim samo nekatere:

² Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na ZRC SAZU v Ljubljani razvil Peter Weiss.

³ Dajnka lahko imenujemo tudi vzhodnoštajerski Pohlin – vzporednice izpostavi Bernard Rajh (1998: 186–187, 1998b: 22–25), ki med njunima prerodnima programoma in delom ugotavlja »neverjetne podobnosti« na več ravneh: nenadni vstop v javno delovanje in »obsežna slovestvena bera«, knjižnojezikovna usmeritev in jezikovna praksa z izbiro narečne jezikovne podlage in poskusa reformiranja črkopisa, tematska in besedilnozvrstna skladnost s polstoletnim razmakom. Začetno besedilo je pri obeh ravno abecednik.

⁴ Natančen pregled in opis vseh abecednikov od protestanovskega obdobja z medsebojno primerjavo je prispeval Fran Ilešič (1902), izčrpno primerjavo začetnic za bralni pouk pa Ivan Andoljšek (1960–1978).

- Pohlinovi *Abecedeka ali plateltof sa tifte, katiri fe otte Krajnsku brati navzhiti* (1789) in *Nov popravleni plateltaf ali bukve teh zherk, inu befedi sa vse Katęri sę ozho Kransku brati is Fundamenta vuzhiti* (1794);
- Vodnikov *Abezeda sa Perve fhole* (1811), *Abezęda ali Asbuka, Das ABC=Buch, L' Abęcę* (1812);
- priredba Pohlinove *Abezedike ali Plateltafa sa tifte, katiri fe otte Krajnsku brati navzhiti* (1798) z naslovom *Plateltaf ali bukve zherk sa vse, katęri fe hozhejo Krajnsko brati is sazhetka vuzhiti* (1808),⁵
- Primčeva *Abezeda sa ,Slovęnze, kateri se hózhejo ,Slovęnsko brati nauzhiti* (Gradec 1812);
- časovno sovpadajoče Ravnikarjeve izdaje *Abezędnika sa fhole na Kmětih po/v' zęfąrfkih kraljęvih Deshęlah* (1816, 1818, 1826) idr.

Glede na metodo branja in berivo se ločijo v več skupin. Abecedniki Felbigerjeve dobe še ohranjajo nabožno berivo: prve vrste (1789, 1798, 1813, Debevčev *Kranjski plateltaf* (1791),⁶ *ABC-bukvice* (1818) imajo kontinuiteto s Trubarjevimi, a je berivo pomnoženo in novo in med seboj delno različno (»viša za spovd, vera, upanje, ljubezen, dve zapovedi krščanske ljubezni; cerkvene zapovedi, zakramenti, rožni venec, poglavitni grehi, "štuki te pokore", molitev za vse potrebe« (Ilešič 1902: 29–30). Napredek kažejo abecedniki druge vrste (1784, 1790, 1794, 1808) z istim naslovom (*Bukve teh črk ino besedi*), ki poleg razširjenega repertoarja nabožnih besedil (molitev pred šolo, po šoli, k materi božji, angelu varuhu, angelom, pri sveti maši) vsebujejo tudi moralizirajoče posvetno berivo: »1. kratke nauke o čednem vedenju, 2. kratke moralno-vzgojne povesti, 3. moralno-vzgojne pesmi, v Gutsmannovem abecedniku nabožno-moralne« (Ilešič 1902: 25): prvi so reki (ok. 37 do 39), »kratke povesti so umetno prikrojeni mladinski spisi«: *Radovedni otrok, Brumno dete, Molčęči otrok, Previdni otrok, Gospodarski otrok. Plateltaf ali bukve zherk inu befedi sa vse, Katęri fe hozhejo Krajnsko brati is sazhetka vuzhiti* iz l. 1808 pa vsebuje še opis delov človeškega telesa, njegovega delovanja, duše, hiše in predmetov s prevodom v nemščino po načelu nazornega pouka Johanna Heinricha Pestalozzija od bližnjega k oddaljenemu (*Plateltaf* 1808: 35–40). V Rottenhannovi dobi pa je za abecednikom sledil kot prvo berilo katekizem, vzgojno-moralne *Male povesti* in še eno berilo. Delijo se na dve vrsti: »Berivo abecednikov prvega tipa je le

⁵ Istega leta je v samozaložbi izšel tudi abecednik zgoniškega kurata Petra Budina *Novi kluzh ali tabla sa branje inu pifanje*, ki je prvi črno-belo ilustrirani učbenik, njegov avtor pa »predhodnik analitično-sintetične metode, začetnik bralno-pisalnega pouka in začetnik glaskovalne metode« (Hojan 2018).

⁶ Naslov in letnica sta povzeta po F. Kidrič 2013a.

nazorni nauk in sicer zelo obsežen, celih 30 strani male osmerke (Ilešič 1902: 29).⁷ V drugi tip sodita Metelkov (1829, 1832) in Dajnkov abecednik (1831, 1833), ki imata isto berivo, nabožno in moralno-vzgojno: začenjata se s sestavkom o Bogu in njegovih lastnostih (spoznavanje Boga), končujeta se z rimanimi molitvami; vzgoji služijo poleg rekov, kratkih zgodb tudi povesti iz svetega pisma, ki služijo v ponazorilo moralnim izrekom (Ilešič 1902: 29–30).⁸

Vsebina Dajnkovih abecednikov in primerjava z nekaterimi drugimi abecedniki

France Kidrič je Dajnkove šolske knjige, med katerimi je tudi berilo s poučnimi (moralističnimi) zgodbicami *Kmet Izidor s svojimi otroki* (1824), v *Slovenskem biografskem leksikonu* opredelil kot prevode »dotičnih nem. oficijalnih učbenikov brez upoštevanja prejšnjega slov. repertoarja«, ki niso inovativni ne slovensko kompilativni (Kidrič 1925, 2013). Podobno je zlasti dvojezične abecednike opredelil Fran Ilešič (1902: 29) kot »gola prestava iz nemščine«. Dajnkovi abecedniki vsebujejo osnovne preglednice in napotke za branje abecede, zlogov, besed in stavkov, molitve in druga katehetska (1816) oz. poljudnostrokovna oz. moralno-poučna besedila (1824, 1831, 1833), na koncu tudi arabske in rimske številke od ena do tisoč z besedno razvezavo (1824, 1833E⁹): npr. 1833E: 1 I *edna*, 11 XI *ednajst*, 21 XXI *eden ino dvajsti*, 700 DCC *sedemstó*, 1000 M *jezero*, ali vse štiri osnovne računske operacije v tabelah (1816).

⁷ Tak je npr. Ravnikarjev *Abezédnik sa „Shole na Kmétih v’ zefárških kraljévih Deshélah* (Ljubljana 1816), kjer so že besede v zlogih, besede in povedi tematsko opredeljene v povezavi s človekom, opravili staršev doma in na polju, dejavnostmi, živalmi, kar je podano s stališča učenca, zato se konča v prvi osebi: »Torej tudi jes fe morem pozhaľi dela pervajati.« (Ravnikar 1816: 33) Zelo kratek *Splohin nauk od kranjskih Zherk; posěbni glaf novih, in navôj po njih prâv brati Janeza Zalokarja* (1825) ni povezan z drugimi, saj je namenjen uveljavitvi metelčice: predstavi črke v metelčici, v uvodu pojasni, da ima vsak glas svojo črko, navede abecedo v razpredelnici (c, č sta na koncu), v razdelku *Kaj de je tréba we pâr branz na sumz imétz* govori o zlogovanju s po enim samoglasnikom, o »rosah« na črkah, tj. naglasnih znamenjih (dolgo, kratko), ločilih (píke in druge znamnja med besédamz, npr. nežnja ali vejnja) in vse prikaže v 16 vrstic dolgem *Berilu*. Metelkov abecednik (1829) tudi navaja ločila in vejico poimenuje *prench.lej*.

⁸ Dajniku nekateri (Glaser, Andoljšek) pripisujejo tudi abecednik *Bukvice za šoli odrasteno mladost* (Gradec 1819). Andoljšek (1960: 106) avtorja ni ugotovil, meni, da »ni pa popolnoma izključeno, da je Peter Dajnko, ker pravi Anton Fekonja, da je našel knjižico omenjeno med Dajnkovimi deli«, vendar Ilešič Dajnkoovo avtorstvo zanika.

⁹ E je okrajšava za enojezični učbenik v slovenščini, D za dvojezičnega (nemško-slovenskega).

Prvi abecednik iz leta 1816 za samoučenje branja, tudi za odrasle v bohoričici,¹⁰ namenjen začetnim nedeljским (prostovoljnim) šolam, ki je samo v slovenščini, z naslovom *SAZHETEK VŮZHENJA 'SLAVEN'SKEGA PO NEDELAH, KNISHIZA sofeb narozhena dorafhenim ino vsem, ker predalezh fo od fhole farne, ino se v' kratkem brati, ino dosta potrebnega navŭzhiti hzhejo* (V RADGONI V KNIGI'SHI ALOIS WAIZINGER'OVEMI),¹¹ vsebuje naslednja poglavja: *Zherkovje, Slogovska tabla, SAZHÉTEK BRANIA v' edno slognih besedah, SAZHÉTEK BRANIA v vezh slognih besedah, Neki lépi spomini, SA VEZHNO SHIVLENJE POTREBNI NAVŮKI ENEGA KRISTJANA* z molitvami in drugimi katehetskimi odlomki, ki se konča z molitvijo o Kristusovem trpljenju in smrti, razdelkom *Spomin sa zherkovje, slogovanje nu branje* (str. 23–25), sledijo tabele za *Cifre, ali snamle sa Shtenje* in za štiri osnovne računske operacije ter *Kasar* (str. 31–32). Vsebinsko se ne ujema z Vodnikovo *Abezedo sa Perve fhole* (1811), Ravnikarjevo eno- in dvojezično izdajo iz 1816. leta s *Abezédnik sa Shole na Kmétih v' zefarfkih kraljévih Deshélah – Nahmenbüchlein zum Gebrauche der Landschulen in den kaifer. königl. Staaten*, njegovi napotki *Uk zherke sposnávati, slógovati in brati* pa delno spominja na Dajnkov razdelek *Spomin sa zherkovje, slogovanje nu branje*.

Primerjava s Primčevo *Abecedo* kaže na različni predlogi, kljub podobnosti v abecedi, črkovanju, razen pri Dajniku brez *e* ob soglasnikih *t, v, z* (Primic: *te, ve, ze*). Različna je tudi izbira molitev: več jih ima Primic, skupne so očenaš, zdravamarija, apostolska vera, molitev pred in po šoli, toda Dajnko jih navaja v verzih, Primic pa ne, *Obudenje vere, upanja, ljubezni* pa se vsebinsko razlikujejo, prav tako tudi nauki (npr. Ravnikar *Kratki nauki k' lepimu inu modrimu sadershanju*).

Abecedna knixica na hitro ino lahko podvyuŭen/nj/e Slovenskega bran/nj/a v dajničici v štirih izdajah (Radgona 1824 (1. izdaja), 1833 (3. in 4. izdaja)) s črkami Andreja Lajkama, se od prve močno razlikuje ne le po črkopisu, ampak tudi vsebinsko, saj zajema *Predgovor* o novih črkah, prirejen za abecednik, zapisan v dajničici tudi v lekcionarju *Listi ino evangeli na vse nedele, svetke*

¹⁰ Ivan Andoljšek (1978: 239) navaja, da je kot jezikoslovec Dajnko raziskoval »tri slovenske knjižne jezike: koroškega, kranjskega in vzhodno-štajerskega, zadnje narečje si je tudi izbral za svoje književno delovanje in se odločil postaviti ga na trdno podlago. Po teh svojih načrtih je v letih 1816–1821 izdal svojih prvih šest knjig, med njimi kot prvo Začetek vučenja slovenskega [...]«, vse v bohoričici.

¹¹ Ta abecednik ima še izdajo z drugačnim naslovom: v Univerzitetni knjižnici Maribor se nahaja z isto letnico pod naslovom *Abc sa Slovénze ali pŭt, se v' kratkem brati, nu dosti potrebnega navŭzhiti*: [Radgona], v' radgonskem knižishi pri Aloisji Waizingeri, 1816, vendar ju pripis v Cobiss-u enači: »razen naslova je vsebina popolnoma enaka kot: *Sazhetek vŭzhenja slavenškega po nedelah*, Radgona 1816.«

ino imenitnese dneve celega kersaŋsko-katolskega cirkvenega leta (Radgona 1826) in drugih besedilih, dodani pa so napotki za izgovarjavo (zgovarjanje) s pravilnim zlogovanjem, na katere v drugih knjigah usmerja k abecedniku. Za ostale opombe o izgovarjavi in zlogovanju pa bralce napoti na svojo slovnico. Sledijo abeceda in berila z zlogi, zlogovnimi besedami in besedilci o različnih prirodopisnih temah, vse oštevilčeno in razporejeno v 54 razdelkov,¹² ki jih drugi abecedniki nimajo, po abecedi velikih in malih tiskanih v pokončni in pisanih črk v ležeči pisavi, na koncu je tabela z arabskimi, rimskimi in izpisanimi številkami (Dajnko 1824: 29).¹³ Enojezična izdaja iz 1833 (4. izdaja) se od predhodnih ne razlikuje niti po naslovu, ima enak *Predgovor* in ostale dele besedila ter je le nekoliko jezikovno spremenjena. Po letu 1827 je po nasvetu Josefa Dobrovskega opustil specifične vzhodnoštajerske črke *y* za preglašeni *u* in *η* za palatalni *ń* ter ju nadomestil kar z *u* in dvočrkjem *nj*, kljub predlogu Dobrovskega za zamenjavo z *ü* (Rajhman 1970: 306, Rajh 1998: 8), zato je prilagodil abecedo in ima tudi stolpec manj v delu s črkami in zlogi (npr. brez *by*, *cy*, *dy*, *fy*, *gy*, *hy*, *jy*; *byk*, *dyh*, *cyr*, *fyr*, *gyb*, *hyb*, *jyg* (Dajnko 1833: 8, 10), npr. *fynt* – *funt*, *kyre* – *kure*, *tydi* – *tudi*; *negov* – *njegov*, *konj* – *konj*).

Pri prislovu iz predložne sklonse zveze pisno ne ločuje več predloga z opuščajem in ga piše poenobesedeno: *v'godi* – *vgodi* (blisk ino grom) (str. 20).

Glasoslovno je odpravil nekatere narečne odraze:

- zlitje *ij*: *Azja* – *Azija*, toda le *Avstralja* (str. 26),
- prehodni *j*: *Vujxge* – *vuxge* (str. 20),
- odraz *i* za kratki *e* iz prasllovanskega jata: *potim* – *potem* (str. 20),
- nekatere posebnosti ali pomote: *v' Idrije* – *v' Idriji* (str. 25), kjer verjetno ne gre za končniški *-e* ali delno reducirani *-i*, ampak za popravek napačnega zapisa.

¹² Npr. v zadnjem (54.) razdelku opisuje slona: »8tirinoxnih stvari na zemli, je slon naj veksi. On je tak moqen, da osem lydi lahko nese. Njegov hersel je posebno imeniten; kajti v nęga si on lahko vise dvajsti pintov vode navléęę; ino tistega, kteri ga svadi, vsega polęęę. On doxivi blizo sto ino petdeset lét, ma dva predna zoba tak velika, da xe eden okóli osemdeset fyntov vaga. Nęgov dom je Azja ino Afrika.« (Dajnko 1824: 29)

¹³ Tudi Dajnko je kot dekanjski šolski nadzornik v Veliki nedelji naročal učiteljem, naj z učenci »marljivo vadijo prehod k nemškemu jeziku«, torej so pričenjali s poukom v slovenščini (Schmidt 1988: 233). Op. 364 SŠM, Verordnungen in Schulsachen, inv. št. 8/10, 13. okt. 1837. Schmidt (1988: 212) v zvezi s to začetnico omenja razlog za Dajnkov neuspeh: »Na Štajerskem so imeli torej prej uradno odobrene slovenske tekste za nedeljske šole kakor na Kranjskem. Morda je tudi Dajnko mislil na začetne šole, ko je 1824. leta izdal v dajničici »Abecedno knižico na hitro ino lahko podvüčenje slovenskega branja«, pozneje pa še nekaj nabožnih tekstov. Uspeti pa ni mogel, ker je bilo največ začetnih šol lavantinske škofije v celjskem okrožju, tu pa je bil po Aličevi in Rudmaševi zaslugi odpor do dajničice najmočnejši.« (Schmidt 1988: 212)

Oblikoslovno je opazna uvedba analoške končnice *-ah* v mestniku množine druge ženske sklanjatve samostalnikov po prvi ženski sklanjatvi: v' *nekih nočih* – *nočah* (str. 18).¹⁴

Leta 1831 in 1833 je izšel dvojezični abecednik *Abecedna Knixica za dexelne sole vu cesarsko kralovskih derxavah* (*Nahmenbüchlein für Landschulen in den kais. konigl. Staaten*), natisnjen v Gradcu s Kienrajhovimi črkami,¹⁵ preveden iz uradnega nemškega abecednika Josepha Marchnerja, ki je bil leta 1827 uveden v avstrijske šole (Ostanek 1972: 24).¹⁶ Dvojezični priredbi novo predpisane osnovnošolske Marchnerjeve¹⁷ začetnice (1831, 1833a) »sta Dajnkov jezik in predvsem črkopis poskušali razširiti v širši štajerski oz. slovenski prostor in jima priboriti

¹⁴ Prim. v disertaciji (Rajh 1998a: 53) ujemalne samostalniške oblike ženskega spola 2. sklanjatve za dajlnik, mestnik in orodnik dvojine (*rey-ama*) in v množini (*rey-am, rey-ah, rey-ami*).

¹⁵ Izvodu iz Narodne in univerzitetne knjižnice iz leta 1833 je pripisana Kopitarjeva provenienca.

¹⁶ Rajhman pojasnjuje odpor do Dajnkovega prevoda Marchnerjeve začetnice in navaja, da je bil prvi nasprotnik dajničice Anton Krempl, ki je izdal abecedno knjižico v bohoričici. Oba prevoda so poslali v oceno Gašperju Harmanu, tedanjemu župniku pri Sv. Petru pri Mariboru (Malečnik), leta 1803 predstavniku Svetourbanske akademije, ki se je odločil za prevod v metelčici. »Dajnku je priznal, da piše neprisiljeno, razumljivo. Nasprotno ima Krempl vse preveč germanizmov. Pač pa Dajnko ni mislil na več znakov za vokale, v čemer ga metelčica prekaša. Metelkovi znaki za vokale po Harmanovi oceni olajšujejo otrokom pravilno izgovarjavo vokalov. V celjskem okraju je bil najhujši Dajnkov nasprotnik Jurij Alič, doma s Kranjskega, ki je predložil svoj prevod Marchnerjeve knjižice v metelčici. [...] Aličev prevod v metelčici je odobril tudi Slomšek.« (Rajhman 1970: 310) Schmidt pa Dajnkov uspeh razloži takole: »Dovoljenje za prevod Marchnerjeve začetnice je na Štajerskem izkoristil Dajnko in kljub nasprotnemu mnenju Krempļa in Aliča, ki sta postregla vsak s svojim prevodom začetnice, ter Harmana in Slomška, z zavajanjem duhovnikov in učiteljev s Kvasovo pomočjo dosegel, da je bila v njegovem črkopisu napisana "Abecedna knjižica za deželne šole" 1831. leta izdana v Gradcu kot oficialna dvojezična začetnica (ponatisi 1833 in 1835), čeprav je bil proti dajničici tudi lavantinski ordinariat, ki se je raje odločil za ljubljanski prevod začetnice, torej za metelčico. [...] Po izidu knjige, ki je bila prva in zadnja uradno priznana šolska knjiga v dajničici, se je odpor proti njej še povečal.« (Schmidt 1988: 229) Tudi Rajh (1998: 190–192) poudarja, da je Dajnko abecednik objavil l. 1831 in 1833 s prevaro, da je njegov prevod sprejet v lavantinski škofiji in celjskem okrožju, zbiral podpise duhovnikov in učiteljev, z razlogi o neprimernosti metelčice in s Kopitarjevim mnenjem o njegovem jeziku blizu stari cerkveni slovanščini, poslal graškemu guberniju. Dajnkov prevod v vzhodnoštajerski pokrajinski različici in v reformirani pisavi je sprožil »velik odpor« celo med Štajerci, ki so bili ali naklonjeni bohoričici (Krempl) ali metelčici (Alič). »Gašpar Harman pa se je zavzemal za »karseda enoten slovenski knjižni jezik v metelčici, ker omogoča učenje pravilne izgovarjave.« Tudi Anton Murko je v slovnici zavrnil oba črkopisa in vseslovensko normo zapisal v bohoričici. »A. M. Slomšek je ocenil primernost prevodov za lavantinsko škofijo in se odločil za Aličev prevod iz narodnozdrževalnih razlogov« (Rajh 1998: 191). Slomšek je »dosegel, da se je lavantinski ordinariat uradno odrekel vsem novim črkopisom in pospešil odločitev graškega gubernija, da je kmalu prepovedal dajničico v šoli« (Rajh 1998: 192).

¹⁷ Priimek nekateri (dlib.si, Rajh, Rajhman idr.) pišejo brez prvega r, drugi pa kot Marchner, kar je upoštevano tudi v prispevku.

uradno potrditev za šole.« (Rajh 1998: 178) Prevod šolske začetnice iz nemščine je jezikovno posodobljen in z uvedenimi dvojnicami približan osrednjeslovenskemu knjižnemu jeziku. Toda kljub temu sta izdaji abecednika razplamteli abecedno vojno, preprečili uvedbo pokrajinskega jezika v šole in posledično povzročili ukinitve dajnice. Dajnkova prizadevanja »za dokončno legalizacijo njegovega knjižnega jezika« (Rajh 1998: 179) so bila obsojena na neuspeh.

Ta izdaja je tako po namembnosti (za deželne šole v cesarsko-kraljevih deželah) kot tematsko popolnoma drugačna od predhodnih in daljša (enojezična iz istega leta ima 29 strani, kot prejšnja iz leta 1824, dvojezična pa 99 strani in kazalo). Dajnko ne sledi dobesečno nemški predlogi (zlasti v verzificiranih delih besedila je prevod bolj neodvisen od nje).

Jezikovna predstavitev abecednikov

Jezikovno vsi Dajnkovi abecedniki sledijo njegovi pokrajinsko obarvani nadnarečni govorici s prevladujočimi vzhodnoštajerskimi prvinami v glasovju, oblikovju in leksiki.¹⁸

Glasoslovje

Glasoslovno se z njegovim rodnim črešnjevskim narečjem, ki spada v vzhodno slovenskogoriško narečje (Koletnik 1998: 258) ujemajo npr.:

- *ü* za dolgi cirkumflektirani, akutirani in kratki *u* (*navüzhiti*, *drüge* (1816), *navyyiti*, *dryge* (1824); toda *druge*, *hude* (1833, 1833a),
- *u* za *û* in cirkumflektirani *î* (*put* 'pot', *okrugla* 'okrogla'; *puna* 'polna', *gučati*),
- *e* in ne *a* za naglašeni (cirkumflektirani) polglasnik (*den* 'dan', *mešnikov* 'mašnikov', *menše* 'manjše', *odvzeme* 'odvzame',
- *e* ob *r* se zoži v *i*: *cirkvo* 'cerkev',
- neupoštevanje preglasa: *človečjo življenje*, *vso nebo*, *s starcom*, *staršom*, *sercom*,

¹⁸ Jezikovno plat Dajnkovih besedil so natančno preučili Rajh (1998 in 1988a), oblikoslovno in skladenjsko Jesenšek (1998), v berilu *Kmet Izidor s svojimi otroki* Zorko (1998), v *Zgodbah Svetega pisma* Orožen (1998), zato so tu omenjene le nekatere splošne jezikovne poteze. Koletnik (1998) je napravila opis črešnjevskega govora, Dajnkovega rodnege kraja, ki potrjuje nadnarečnost z odpravo nekaterih narečnih odrazov (dvoglasnika *e:i* za cirkumflektirani *ë*, *o:u* za cirkumflektirani *o*, končni *-m* ne prehaja v *-n* idr.

- nenaglašeni samoglasniki redko onemevajo, največkrat *i* in *a*: *dnes* ‘danes’,¹⁹ *thor* ‘dihur’.²⁰

Pri soglasnikih otrdi palatalni $\acute{l} > l$, kar se ujema z govorom: *zemla, lúdje*,

- palatalni $\acute{n}$ pa večinoma ohranja palatalnost, kar se ne sklada z današnjim odrazom v črešnjevskem govoru, kjer otrdi oz. prehaja v nosnjeni drsnik $\tilde{j}$ (Koletnik 1998: 262): *konj, večernjak* (veter), toda kot v govoru: *zadnimu*,
- prehodni *j*: *hujdo* (1824),
- značilne so panonske disimilacije v soglasniških sklopih: *mn > vn*: *vnoge* ‘mnoge’, *vekše* ‘večje’, *šč > š* idr.

Oblikoslovje

V oblikoslovju so uveljavljene tipične vzhodnoštajerske končnice, značilne tudi za druga besedila:

- v mestniku ednine moškega in srednjega spola *-i*: *na morji, po zraki*,
- v imenovalniku množine moškega spola prevladuje *-i*: *brati*, toda *ludje*,
- v imenovalniku in tožilniku ednine se kaže vpliv oblik prve ženske sklanjatve: *cirkvo* ‘cerkev’,
- v srednjem spolu se v množinskih sklonih posplošujejo končnice 1. ženske sklanjatve kot v govoru, ker se samostalniki feminizirajo (Koletnik 1998: 264): *na letah* ‘letih’, *z’ delami* ‘z deli’, enako tudi v 2. ženski sklanjatvi: *z mislami* ‘mislimi’,
- samostalnik *stran* je moškega spola: *od ednega strana do drugega* idr.

Pri pridevniki je lahko posplošena določna oblika moškega spola v imenovalniku ednine: *Ja sem mladi* (Dajnko 1833: 15),

- nalikovna oblika dajalnika se posploši v mestniku ednine moškega in srednjega spola: *na Krajnskemi, v’ Božjemi (hrami)*,
- različne so stopnjevane oblike: z obrazili *-ši, -eši*, tudi s podvojenima obraziloma *-ji* in *-ši*, in opisnim stopnjevanjem: *vekši, nižéšo, naj višéši, naj znaneše, bole močno* ‘močnejše’.

¹⁹ Nima pa oblike disimiliranega sklopa *gnes* kot v govoru (Koletnik 1998: 262).

²⁰ Za *ĵ*, ki se v govoru izgovarja zložno (Koletnik 1998: 260), je izbral ustaljen zapis z *er* (npr. *operviiy*).

Pri glagolih s sedanjiško pripono *-ne-* je posplošena nedoločniška pripona *-nu-* < *-nq-*: *dvignuti*, *vstanuti*, *odvrnuti*. Glagolske pripone se razločujejo tudi pri nekaterih drugih glagolih: *davati* 'dajati', *rovati*, *rovam* 'riti, rijem', ki jo ima tudi Pleteršnik, sedanjiško obliko pa na *-jem* (**1. rováti**, róvljem, *vb. impf.* wühlen: krt po zemlji rovlje, *Npr.* (vzhšt.)-Kres; h krtom rovat iti = ins Gras beißen, *SIN.*), SSKJ jo označuje kot starinsko. Nedoločniki na *-či* imajo narečno obliko na *-ti*: *strežti* (op. 3 streči). Sklop *dl* v tvornopreteklem deležniku se kot v govoru disimilira v *l*: *pojela* 'pojedla', značilne panonske enozložne oblike prihodnjika glagola *biti*: *de* 'bo', panonsko zanikanje glagola *biti* z nikalnim členkom za pomožnikom: *da je ne kamen na kamni ostal* 'ni'.

Opazna je vzhodnoštajerska izrazna podoba:

- zaimkov: *med sobo* 'med seboj', *mia*, *via* 'midva, vidva', *toti* 'ta', *keri* 'kateri, ki', *nieden* 'nobeden',
- prislovov: *kak* 'kakor', *tak* 'tako', *dosta* 'veliko', *časi*, *preveno* 'vedno',
- veznikov: *nu*, *ino* 'in', *či* 'če', *ka* 'da', *kaj* 'kar', *kajti* 'zakaj', *dere* 'kadar', *či* 'če', *ka* 'da', *dokelič* 'dokler'.

Besedne in besedotvorne posebnosti

Dajnko v svoja besedila vnese vzhodnoštajerske narečne besede ali besedotvorne prvine, panonizme, ki jih večinsko vključuje Rajhov *Slovar Dajnkovega besedja*²¹ (= SDB), nekatere pozna tudi *Slovar stare knjižne prekmurščine* (= SSKP)), deloma so zajete v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (1894–1895) (= SNS), mestoma pokrajinsko opredeljene, posamezne so tudi avtorsko označene iz Dajnkovih del, zlasti *Posvetnih pesmi*, npr.:

- *blagodariti* 'blagosloviti' (1833) (ni v navedenih virih niti v drugih slovarjih na portalu Fran),
- *čobe* 'ustnice, usta' (SDB: *čoba* 'ustnica', SSKP 1. 'živalska ustnica', 2. 'ustnice, usta', SNS 1) die Lippe, die Lefze (o človeku zaničlj.) 'ustnica' po Murku, Janežiču, vzhodnoštajersko, belokranjsko, ogrsko po Cafu; SSKJ nav. mn. narečno vzhodno 'velika živalska ustnica' s podpomenom 'ustnice, usta'),
- *detečji* 'otroški' (SNS po Janežiču, Cafu, SSKJ starinsko),
- *gúčati* 'govoriti' (SDB, SSKP z več pomeni, 1. govoriti, oblikovati besede, stavke z govorilnimi organi, 2. izražati misli, mnenje, 3. znati, obvladati),

²¹ Slovar Dajnkovega besedja se nahaja v *Dajnkovem berilu* (Rajh, ur. 1998) na straneh 162–176.

- *istok* ‘vzhod’ (SDB ‘vir, izvir’, SNS 2) Cigale, Janežič, novoknjižno (hrvaško-srbsko), SSKJ v 4. pomenu zastarelo),
- *odavati* ‘prodajati’ (SDB: *odāti* ‘prodati’, SNS: Murko, vzhodnoštajersko po Miklošičevem slovarju, Miklošič),
- *priklad* ‘zgled’ (SDB, SNS: 2) Murko, Janežič, Caf, Miklošič, Dajnko (Valjavec (Rad); v izdaji iz leta 1833 s sopomenkami *posled, zgled, pelda, eksempel* (Dajnko 1833a: 67, op. 3)),
- *protiletje* ‘pomlad’ (SDB še z besedotvorno različico *protiletka*, SNS: Murko, Cigale, Valjavec (Rad), Dajnko (*Posvetne pesmi*), vzhodnoštajersko),
- *včiniti* ‘narediti, storiti’ (SSKP, SNS *učiniti* (Murko, Janežič, Miklošič, novoknjižno, vzhodnoštajersko)),
- *žitek/življenje* (*žitek* ima SDB, SSKP, SNS: 2) po Megiserju, Murku, ogrsko (Cigale), Dajnku (*Posvetne pesmi*), novoknjižno, SSKJ zastarelo) idr.

Nekatere narečne besede se od osrednjeslovenskih knjižnih razlikujejo le po besedotvornih morfemih (predponskih, priponskih):

- *bitva* ‘bitka’ (SSKP, SNS, SSKJ starinsko),
- *deklin* ‘dekle’ (SDB ima različico *deklič*, SSKP, SNS: ‘večje dekle’ (Caf) = dekle, Murko, Janežič, vzhodnoštajersko, SSKJ 3. narečno vzhodno),
- *kazar* ‘kazalo’ (SSKP le v drugačnih pomenih ‘kazalec, znak’, enako Kastelec-Vorenc (index), Hipolit pa ima poleg ‘kazalec’ (prst), ‘znak’ v tem pomenu prevzeto sopomenko in opis: »Register eines buchs, *regifhter, kásar, yskálszhe ali kratki sapopádik énih búku*. index, repertorium, elenchus libri, Dict. II 149),
- *leto* ‘poletje’²² (SDB, SNS 1), SSKJ: *leto2* starinsko),
- *malički* (SDB ‘majhen’, SSKP ‘majčken’, SNS *maliček* po Murku, ogrsko (Miklošič), z zgledom Bečela, o malička stvar! iz Dajnkovih *Posvetnih pesmi*),
- *mincen* ‘micen, majcen, zelo majhen’ (SDB *minceni* ‘majčken’, SNS = micen, po Miklošiču, Vrazovih narodnih pesmih, štajersko po Trstenjaku v Letopisu, *Novice*),
- *na opak* ‘napak, napačno, narobe’ (SNS *naopak* po Megiserju, Habdeliču (Miklošič), Murku, Janežiču, SSKJ zastarelo ‘narobe, napak’, SDB *naopačni* ‘napačen’, SNS *naopačen* po Murku, Cafu, najstarejša pojavitev je v obeh Megiserjevih slovarjih (*Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*)),

²² Oba pomena ima tudi Pohlin v slovarju *Tu malu besedishe treh jesikov* (1781) in slovnici *Kraynska grammatika* (1768).

- *oprvič* ‘prvič; najprej’ (SSKP, SNS po Murku, Miklošiču, ogrsko (Valjavec (Rad)),
- *žar* ‘žarek’ (SNS 3) po Murku, Cigaletu).

Med narečnimi in vzhodnoštajersko knjižnimi besedami so neredke prevzete besede: germanizmi, znani tudi v osrednjeslovenskih (kranjskih) sočasnih abecednikih ali v starejših besedilih, npr.:

- *brūmno* ‘pobožno’ (SNS: **brūmən**, -mna, *adj.* = pobožen, fromm; – = priden, C.; – iz nem.; prim. stvn. fruma, Nutzen, bav. frumm, fromm.; SSKJ zastarelo ‘pobožen’, vsi starejši slovarji na Franu razen SSKP),
- *gratati* ‘postati’ (SDB, SSKP, SNS: **grātati**, -am, *vb. pf.* = postati, posrečiti se, Mik., Št., *ogr.*; iz nem. gerathen, v slovarjih od 16. stoletja dalje),
- *kaštigati* ‘kaznovati’, *kaštiga* ‘kazen’ (SDB, SSKP, SNS: **kaštigati**, -am, *vb. impf.* = kazniti, Mur., Cig., *ogr.*, *vzhŠt.-C.*; – prim. stvn. chastigōn, lat. castigare, Mik. (Et.), pri *kaštiga* ima le kazalko h *kazen*; pojavljata se od 16. stoletja dalje v vseh virih razen pri Svetokriškem, samostalnika pa nima še Pohlin),
- *peršona* ‘oseba’ (SSKP ‘oseba, posameznik’, imajo jo vsi starejši slovarji razen SNS (v Ravnikarjevem abecedniku še s sopomenko *oseba*)),
- (iglina) *špica* ‘konica’ (SNS: **špica**, f. 1) = konica, ost, die Spitze [...] – iz nem.; imajo jo vsi starejši slovarji),
- *štruc* ‘noj’ (SSKP, SNS: **štrûc**, m. = noj, der Strauß, Mur., Cig., Jan.; – it. struzzo; *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*: Dalmatinov Register (3. stolpec), Megiserjeva slovarja (1592, 1603).

Redkeje se pojavljajo madžarizmi, poznani v panonskih narečjih, npr.:

- *beteg* ‘bolezen’ (SDB, SNS: **béteg**, -éga, m. der Schmerz ‘bolečina’, Dalm., Boh.; – die Krankheit ‘bolezen’, Mur., Cig., Jan., *ogr. i. kajk.-Valj. (Rad)*, *vzhŠt.*; veliki b., die Fallsucht, die Epilepsie, *vzhŠt.*; – tudi: *béteg*, *gen. bétega*, Valj. (Rad), *vzhŠt.*; – prim. magy. beteg krank, Mik. (Et.); SSKJ narečno vzhodno),
- *hasek* ‘korist’ (SDB, SSKP v treh pomenih ‘korist’, ‘prid, dobro’, ‘uspeh, učinek’, SNS: **hāsək**, -ska, m. der Nutzen, der Vorthail, Mur., Cig., Jan., BIKr., *vzhŠt.*, *ogr.*, *kajk.-Valj. (Rad)*, Štrek.; – prim. hasen, SSKJ: starinsko korist²).

Romanizem je izdeležniški pridevnik *štiman* ‘cenjen’²³ (SNS: *štímáti*, -âm, 2) *schätzen*, *achten*, *Mur.*, *Jan.*; *štiman* pa ima pomen ‘prevzeten, ošaben’ (stolz, *hoffärtig*, *Gor.*, *Št.*), je v vseh slovarjih od 16. stoletja dalje razen v Pohlinovem, ki ima homonim *štimiti* v pomenu ‘uglaševati strune’, v SSKP pa ima pridevnik *štimani* drugačen pomen ‘dozdeven, namišljen’).

Strokovno izrazje v abecednikih

V napotkih za izreko in v predgovoru, pa tudi pri vrstah črk idr. lahko spremljamo jezikoslovno izrazje, ki se bodisi ujema ali pa razlikuje od sočasnega kranjskega v slovnica (npr. v Vodnikovi *Pisfmenofiti ali Gramatiki za perve fhole* (1811) v jezikoslovnem slovarčku *Pomen pisfmenjih befed po abezednimu redu*) in abecednikih (npr. Matevž Ravnikar: *Nahmenbüchlein* [...], *Abezédnik sa ,Shole na Kmétih po zefarfkih kraljéviš deshélah* (1816)). Ujemalni izrazi z Vodnikom in Ravnikarjem so: *abecednik* (*Nahmenbüchlein*), (*jezični*) *glas*, *črka*, *črkovje*, *zlog*, *zlogovanje* (Ravnikar še *zlogovati*), *zlogovska tabla* (1816), *Zložna tabla* (*Sylben=Tabelle*) (1833a) (Ravnikar 1816, 1826: *zlogovnik* (*Sylbentabelle*), Zalokar (1825): *zlogovnica*); *zgovarjanje* ‘izgovor’ (Vodnik: *izreka*), 1833a *izgovarjanje*, *zgovoriti/zgovarjati* (Ravnikar: *izgovoriti*), *zlaganje*, *glasnik* ‘samoglasnik’, *soglasnik* (1833), *znamka* (*Anmerkung*) ‘opomba’.

Besedne zveze natančneje opredeljujejo črke, zloge, besede glede na velikost in lastnosti: npr. v dvojezični izdaji iz leta 1833: *male slovenske tiskavne čerke* (die kleinen deutschen Druckbuchstaben), *zlogi z dugimi glasniki* ‘z dolgimi samoglasniki’, *zlogi z dvuglasniki* ‘dvoglasniki, diftongi’, *enozloxne besede z malimi yerkami zayete* (Einsylbige Wörter mit kleinen Anfangsbuchstaben), *veliki alfabet z’ natisnimi yerkami* (Großes Alphabet mit Druckbuchstaben), *dvuzloxne besede z’ velikimi yerkami zayete*, *dvuzloxne besede z’ ednim soglasnikom mèd dvema glasnikoma* (*Ce-sar*), *dvuzloxne besede z’ dvema loylivima soglasnikoma mèd dvema glasnikoma* (*Drev-je*) ipd.

Dajnkovi korensko ali besedotvornomorfemsko razlikovalni izrazi lahko nastopajo ob skupnih sopomenkah: (*pismovo*) *znamle* (1816), *pismenca* (*knjižna črka*), *pismenka*; *tihnik* (npr. 1824) ob *soglasnik*;

- tvorjenka in besedna zveza: *dvojčni glasniki* (*aj*, *ej*, *oj*, *uj*) ‘dvoglasniki’ (E 1833), *dvuglasniki* (npr. *zlogi z dvuglasniki*) (1833a),
- samostalniške besedne zveze: *nad sobo poznamlani* ‘onaglašeni glede na dolžino ali kračino izgovora (npr. á, â, à)’ (1833a): *edno zlogne*, *vezh slogne*

²³ Snoj, SES: »Prevzeto iz it. *stimàre* ‘ceniti’, kar se je prek *estimàre* razvilo iz lat. *aestimàre* ‘ceniti, čislati, misliti’, izpeljanke iz lat. *aes* ‘bron, dragocenost’ (Me, 115, CZ, 403)«.

befede (1816), *enozloxne besede*, *dvuzloxne besede*, *vevzloxne besede* (1833a), *sostavlene besede* (Zusammengesetzte Wörter) = Ravnikar 1816.

Dajnkovi matematični izrazi za osnovne računske operacije primerjalno s kranjskimi učbeniki za računstvo izkazujejo nasproti Pohlinu (*Bukvze sa rajtengo, ali Kratku poduzhenje v' rajtengi: sa fantizhe, inu dekleta gmajn kraynskeh ludy, katiri se othe rajtati nauzhiti*, 1781) izbiro pretežno neprevzetega besedja s slovanskimi koreni in nerabo mednarodnih latinskih izrazov. Primerjani so še z Metelkovim *Številstvom za Slovenske šole po ces. kral. Državah* (Ljubljana 1830).²⁴

Že Paglovec v *Zvestem tovaršu* (1742) navaja izraze *cifre*, *štivenje*, *štetva* (Ilešič 1902: 102). Dajnko ima leta 1816 sopomenki *cifre* ali *znamle* za *štenje* 'številke, števke', Pohlin (1781) pomensko ločuje *cifre* 'številke od 1 do 9' in *štivilu* 'število'; ima še prevzete izraze *rajtati* 'računati', *rajtenga* 'računstvo', toda *štetje/štivenje*, za 5 vrst računanja ima glasovno prilagojene latinske tujke (npr. *Divisijo* 'deljenje') in glagolnike iz latinskih glagolov na *-anje* (*dividiranje*) (Pohlin 1781: 5), ki jim nato doda tudi izraze iz slovenskih osnov (*refdejelejne*), medtem ko ima Dajnko deloma dobesedno, deloma samostojno prevedene izraze, Metelko pa le izraze iz izvirno slovanskih podstav, prevzeto podstavo *rajtva* le še v oklepaju ob nadrejenem *številstvo* po Vodniku, za *štetje*, *šteti* ima izraz *številkanje* in *številkati*, prevzeto *cifro* nadomesti izraz *številka*, ki sestavlja *število*; *seštevanje*, *seštevati* imenuje *skladev*, *skladati*, posamezne enote pa *skladek* ali *stavek*, *seštevek* pa *sklad* ali *znesek*, npr.:

Dajnko: *štenje* 'štetje, računanje', Pohlin: *numeracijo* ali *numeriranje* = *štetje* ali *štivenje*, Metelko: *številstvo* (*rajtva*);

Dajnko: v' *küpfštenje* 'seštevanje', Pohlin: *Addicijo* ali *addiranje* = *skuppoteguvanje*; Metelko: *skladev*;

Dajnko: *doljemanje* 'odštevanje', Pohlin: *subtrakcijo* ali *subtrahiranje* ali *prečjemanje*, *subtrahirati* ali *prečjemati*, Metelko: *odkladev*;

Dajnko: *verstüvanje* 'množenje', Pohlin: *multiplikacijo* ali *multipliciranje* = *pogmiranje*, *multipliciranje*, Metelko: *nakladev* ali *množitev*;

Dajnko: *razdavanje* 'deljenje', Pohlin: *Divizijo* ali *dividiranje* ali *rezdejenje*, Metelko: *razkladev*.

²⁴ Vodnikovo *Številstvo* je ostalo nedokončano v rokopisu, učbenik je izdal Metelko.

Jezikovno posodabljanje leksike v Dajnkovi zadnji dvojezični izdaji iz leta 1833

V dvojezični izdaji iz leta 1833 Dajnko besedje pogosto v opombah razlaga s splošnejšimi slovenskimi knjižnimi ali narečnimi dvojnicami, tudi v obrnjenem zaporedju. Takšno dvojnično približevanje širšeslovenski knjižni normi, ponekod tudi hrvaški (kajkavski) razlikovalnosti, je potekalo na vseh jezikovnih ravneh, npr. glasovno-oblikovno prilagajanje:

izpolni – spuni; Kdo – kto, gdo; kda – kad, kadar; šolaj – školoj; zamore – zmože;

kradi – kradni; strežti – streči; ničesa – ničega, nieden – noben; kelika – kaka; ki (živiš) – da, de.

Še pogosteje v opombah navaja leksikalne kontaktne sopomenke ali pokrajinsko razlikovalne besedotvorne različice:

berzost – hitrost, urnost; serec – belolasec; radost – veselje; prislove – prireči; prepira – krega; na bregi – hribi, gomili; kreposti – močnosti, čednosti; prikklad – posled, zgled; žito – erž; vukaniti – gulufati, sramotili – porugavali; v' božjemi hrami – hiži, toda v' gospodovemi templi – hrami; divjo zver – zverjad; spačeno deco – zločaste otroke; posušen studenec – suho rupo; maren – marliv, trudliv; ptuj'ga blaga – ludskega; pogodliv – mirliv; srečaval – delal srečne; zavodi – zapela, toda stóriti – včiniti; slišiš – čuješ, toda čuje – sliši; bivati – postajati, gračuvati; pogajati – miruvati; silno – zlo; toplo – gorko, odviše; taki – kčasi, hitro; vkraj – proč; prevéno – vseli, na višaj – vrh idr.

Posamično ob enobesednih glagolih uporablja glagolske zveze z glagolom *bi(va)ti* in doprinesti kot skladenjsko razlago: *storila sta kradenje – dopernesla tatvino; namraža – merzlo biva; (na Egiptosko) potuvali – na poti v' Egipet bili.*

Jezikovna primerjava Dajnkovih abecednikov

Jezikovna ujemanja in razlikovanja v Dajnkovih abecednikih

Jezikovne značilnosti v Dajnkovih abecednikih bodo prikazane na izbranih odlomkih. Ker abecednik druge vrste nima enakega besedila, je vključeno drugo besedilo, zanj je značilna raba preprostih enostavnih povedi z razporeditvijo stavčnih členov osebek, povedek, predmet/prislovno določilo, tudi v prirednih naštevalnih nizih.

Upovedenje *Molitve po šoli* v prvem in zadnjem abecedniku se vsebinsko močno razlikuje, tako da neposredna primerjava ni mogoča. Glasovno-oblikovno se potrjuje enotnost Dajnkovega jezika v različnih izdajah: v obeh molitvah

opazimo protetični v (*vüčenika*), narečni preglašeni *ü* je v zadnji izdaji opuščen, vse ostale značilnosti, opisane že predhodno, se ohranjajo. Pridevniška končnica *-ega* (*našega*, *celega*; *dobrega*) je tudi kasnejša splošnoslovenska nova oblika, enako tudi presežna členica *naj*. Leta 1816 se pojavlja več germanizmov (*žegnati* 'blagosloviti', *brümnega* 'pobožnega', *grivati* 'kesati'), leta 1833 ima izvirno slovansko sopomenko *pobožen*. Kalkirana predložna zveza za posredniško skos (*vüzhenika nafhega*) se ohranja tudi leta 1833 na drugih mestih, enako za (česa) *volo*, stava levega prilastka desno od samostalnika ni posplošena, se pa stilno pojavlja (*ferza brümnega*), stava povedka za predmetom v odvisnih stavkih tudi ni neobičajna (*kaj se mù od Boga prá-vi*).

Dajnko (1816: 18): »MOLITVA PO 'SHOLI. Bog ! kaj fmo se navüzhili , Skos **vüzhenika nafhega** , To shegnaj **v'nami vfıgdar** ti , Da bomo ferza brümnega. 26. O moj Bog ! jaf tebe lübirim is zelega mojega ferza, da fi ti **ta naj vfıhıfıha** , nefkonzhana, vfe zhafti nu lübesni vredna dobrota. Ravno **sa toga volo** me **grivajo** vfi moji grehi, **ka** fem tebe mojega naj bolfhaga Ozheta rasshalil.«

Dajnko (1824: 15, 16): »24. Kert **rova** v' zemli **ino** gybi travo. Jazbec kvari tyrsico. Zavec gyli mlado drevje. Jex **se kota** po lesnih gryskah, si je natekne ino gre k'svojm mladim. Thor ise jajca. Lesica lovi kyre.«

Dajnko (1833: 97): »Molıtve. Po soli. Navüčil sem se pá zdaj dosti dobrega, Bog! daj mi **tak** xivėti, **kak** hocex ti imėti. »Pa-vel mi-sli po-go-sto-ma na to , **kaj** se mù **od Boga prá-vi**. Vu-či se xe mo-li-ti. Ka-dar se **vju-tro** zbu-di, re-če : Moj Bog ! hva-lim **ti** za span-je, s' kte-rim mè kre-pis, **kak** ve-sel sem, da se xi-vim. Ti si do-ber , ti sker-bis za tvo-jo de-te. Daj, o Bog ! naj bom tu-di **dnes** prav do-ber **i-no po-bo-xen**.«

Primerjava med vzhodnoštajerskim in kranjskim abecednikom

Za primerjavo jezika v kranjskem in vzhodnoštajerskem abecedniku navajamo besedilo očenaša v Primčevem (1812) in Dajnkovem prvem abecedniku (1816), v katerih so vidne naslednje razlike:

- glasovne: *odpusti* – *odpüsti*, *dolge* – *duge*, *vsakdanji* – *vsakdeni*, *denes* – *dnes*, *tvoje* (ime, kraljestvo) – *tvojo*, *volja* – *vola*, *zemlji* – *zemli*, *kir* – *ker*, *temoč* – *temuč*, *ino* – *nu*,
- oblikovne: *oče* – *oča*, *dolžnikam* – *dužnikom*, *v nebesih* – *na nebi/v nebesah*, *odpušamo* – *odpüstimo*, *kakor* – *kak*, *tako* – *tak*,
- besedotvorne: *ne vpelaj* – *nepelaj*, *skušnjavo* – *sküšavo*,
- besednoredne: *nas reši* – *reši nas*,
- oblikovno-besedne: *hudiga* – *zlega*.

Primic (1812: 6): O-zhe nafh, kir fi v' ne-bé-fih. Po-fve-zhé -no bo-di tvo-je i-me. Pri-di k' nam tvo-je kra-léft-vo. Sgo-di fe tvo-ja vo-lja , ka-kor v ' né- be-fih ta-ko na sem-lji. Daj

nam denef nafh v-fak-dá-nji kruh. I-no nam od-puſti na-fhe dol-gé , ka-kor mi od-pu-fha-mo na-fhim dol - shni - kam. I-no naf ne v-pe-laj v' ſkufh - njá - vo. Te-mozh naf ré - ſhi od hu-dí-ga A-men.

Dajnko (1816: 8): *Ozha nafh, ker ſi v'nebefah. Pofvezheno bodi tvojo ime. Pridi k'nam tvojo kraleftvo. Sgodi fe tvoja vola , kak na nebi , tak na semli. Daj nam dnef nafh vfakdeni kruh. Odpüſti nam nafhe duge, kak mi odpüſtimo nafhim duſhnikom , nu nepelaj naf v' ſküſhavo, temuzh odrefhi naf od ſlega. Amen.*

Primerjava z nemško predlogo

V *Abecedni knjižici za deželne šole vu cesarsko kralovskih deržavah* (1831, 1833), prevodu *Nahmenbüchlein für des Landschulen in den kais. konigl. Staaten* Josepha Marchnerja (1827), je na začetku le v slovenskem delu dodana tabela s šestimi črkami in besedami za c, s, š, z, ž, č (c, s, x, z, x, č) v novem črkopisu in osmih drugih pisnih sestavih, z naslovom *Slovenske pismence* (1833a: 6–7), ki jih protistavlja drugojezičnim črkopisnim sestavom: v okrajšavah navaja kranjsko, hrvaško, ogrsko (madžarsko), slav.(onsko?), dalmatinsko, srbsko, češko, poljsko, z besedami *cvetec, sestra, ščeš, zvoziš, žižek, čiček* v različnih pisavah.

V prevodu Dajnko pogosto sledi nemški predlogi, mestoma se oddalji od nje, zlasti v verzificiranih delih besedila in izrekih je bolj neodvisen. Iz naslednjih odlomkov iz dvojezičnega abecednika razberemo, da je pogosto sledil razporeditvi stavčnih členov po nemški predlogi, tudi osebnega zaimka v vlogi osebka ni vedno odpravil, včasih pa je določeno obliko ali besedo izpustil (npr. modalni glagol) ali zamenjal (glagol *biti* z *imeti*), spremenil besedni red celo tako, da je neodvisno od predloge povedek na koncu stavka (*befolge sie – nje izpolni*), namesto drugoosebnega velelniškega stavka (*zачni, henjaj*) pa uvede tretjeosebno splošno stavčno formulacijo z osebkovim odvisnikom (*kdo* (kdor) *zачne – henja*), namesto prevoda s povedkovim določilom *je priden* doda glagol *učiti* ob prislovnem določilu: *se pridno uči*.

Mein Kind! Gott will, dafs nur das **thun sollst**, was recht und gut und ihm wohlgefällig **ist**. Du sollst immer besser und verständiger werden. Merke dir folgende schöne Sprüche , lerne sie gut verstehen, und **befolge sie** : **1. Fang' an** mit Gott, mit Gott hör' auf, Dieſs **ist** der schönste Lebenslauf. (Dajnko 1833a: 86)

Mojo dete! Bog hoče, naj le **tó storis**, kaj je prav ino dobro ino njemu dopadljivo. Ti moreš preveno bolšo ino pametnešo bivati. Pomni si pridne lepe prislove, vúči se, nje dobro razuméti, ino **nje izpolni**.1. **Kdo z'** Bogom **zачne**, z' Bogom henja, **Imá** naj bolsi stan xivljenja. (Dajnko 1833a: 87)

Carl in der Schu=le. **Er** kommt , weder zu früh noch zu fpät in der Schu=le. **Er tritt ein**, grüßt den Leh=rer , und geht an der Platz, den man ihm wieß. **Er** ſitzt ſtill in der Bank, merkt auf daß, was man ihm ſagt und zeigt. **Er** fieht nicht um , denkt nur an das , was **er** hört , und

schwätzt nicht. **Er** weiß das , um was man ihn fragt. Wer ihn da nur fíeht , hat Freu=de an ihm , weil er **brav** íft. (Dajnko 1833a: 48)

Ka-rel v' so-li. **On** ne pri-de pre-ra-no, ne pre-poz-no v' so-lo. **On** no-ter-sto-pi, po-zdra-vi vu-če-ni-ka, i-no gre na **svo-jo** se-lo, kte-ro se mu je po-ka-za-lo. Se-di ti-ho v' klo-pi, i-má paz-ko na to , kaj se mu prá-vi i-no ka-xe. Ne gle-da o-ko-li, mi-sli le na to , kaj чу-je , i-no ne še-pe-tá.²⁵ **On** vé to , kaj je pra-san.²⁶ Kdo ga tu le vi-di, i-má nad njim ve-sel-je , da se **prid-no vu-čí**. (Dajnko 1833a: 49)

Iz spodnjih dveh vrstic pa je razvidno, da je verzificirano besedilo zaradi rimanja samostojno smiselno priredil in spremenil iz daljše dvovrstičnice v štirivrstičnico:

Bin ich gleich noch jung und klein,
Gut und brav kann ich schon feyn. (Dajnko 1833a: 50)

Mla-di, mali sem še jas , / Znam pa se xe to-ti čas
Le-po, do-bro rad vu-čí-ti, / Pri-den 'no po-bo-xen bi-ti. (Dajnko 1833a: 51)

Zaključek

Dajnko je kljub neuspelemu poskusu uveljavljanja pokrajinskega knjižnega jezika tudi v šole ter neodobranemu in zavrnjenemu črkopisu, ki ga je čez tri leta delno prilagodil osrednjeslovenskemu z opustom dveh grafemov ($y > u$, $\eta > nj$) in je bil po 15 letih ukinjen, ustvaril za svoje rojake številna prerodno potrebna besedila in kljub očitkom o jezikovnem separatizmu tako črkopisno kot jezikovno izšel kot polovični zmagovalec: s pravo izbiro grafemov za sičniška pripornika (s, z) in zlitnik c ob sporni rešitvi za č, š, ž je tudi po letu 1850 prispeval k oblikovanju vseslovenske knjižnojezikovne norme, saj so nove oblike, etimološko upravičene in potrjene v obrobni narečjih, v precejšnji meri zapisane v njegovi knjižni vzhodnoštajerski pokrajinski jezikovni različici (npr. *pred Bogom, dobra deteta, hudega, naj bližneše* (hiše), *da*, za kranjske oblike *s' nosam, dobre dela, hudiga, nar večí* (dobrota), *de*).

Sodobna splošna in šolska javnost samo zaradi treh neposrečenih grafemov in predvsem zaradi zapoznelega pokrajinskega jezikovnega razdruževanja negativno vrednoti vsa Dajnkova jezikoslovna in jezikovna prizadevanja. Skrajni čas je za dokončno porušenje stereotipskih etiketiranj pomembnih slovenskih jezikoslovcev in ovrednotenje njihovih dosežkov in zaslug: Dajniku gre priznanje za prispevek k normiranju skupnega jezika vseh Slovencev in uvedbo teoretičnih novosti v slovnici.

²⁵ V opombi 4) razlaga pomen glagola *šepetati* 'klepetati' s sopomenkama *laska, pogučava*.

²⁶ V opombi 5) razlaga glagol *prašati* s sopomenskima narečnima izrazoma: *pitan, baran*.

Literatura

Ivan ANDOLJŠEK, 1960, 1978: *Naš začetni bralni pouk in učbeniki zanj I (1550–1869)*, III (1918–1945). Ljubljana: DE DDU Univerzum.

Peter DAJNKO, 1816: *SAZHETEK VŮZHENJA 'SLAVEN'SKEGA PO NEDELAH, KNISHIZA soseb narozhena dorashenim ino vsem, ker predalezh so od shole farne, ino se v' kratkem brati, ino dosta potrebnega navŭzhiti hzhejo*. V' RADGONI. V' KNIGÍ'SHI ALOIS WAIZINGER'OVEMI, 1816. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ZBETFU6B>

Peter DAJNKO, 1824: *Abecedna knixica na hitro ino lahko podvyuyenje Slovenskega branja*. V' Radgoni: pri Alojzji Wajcingeri, knjigari. www.dlib.si.

Peter DAJNKO, 1833: *Abecedna knixica na hitro ino lahko podvyuyenje Slovenskega branja*. Štertokrat na svetlo dana. V' Radgoni: pri Alojzji Wajcingeri, knjigari. www.dlib.si.

Peter DAJNKO, 1833a: *Abecedna K N I X I C A za dexelne sole vu cesarsko kralovskih derxavah*. V Gradzi, v' zaloxbi vsih terxkih knigárov, ino natisnjena s' Kienrajhovimi pismencami.

Nahmenbüchlein für Landschulen in der kaif. königl. Staaten. Grätz. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-POJ7OARA>

Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014–, različica 8.0, www.fran.si, dostop 30. 9. 2023.

Fran ILEŠIČ, 1902: *O pouku slovenskega jezika. Njega dosedanje smeri in bodoča naloga*. Ljubljana: Slovenska šolska matica v Ljubljani. www.dlib.si.

Marko JESENŠEK, 1998: Nekateri oblikoslovno-skladenjske značilnosti vzhodnoštajerskega knjižnega jezika 19. stoletja. *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 93–110.

Francè KIDRIČ, 2013: Dajnko, Peter (1787–1873). *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi168756/#slovenski-biografski-leksikon> (16. september 2022). Izvirna objava v: Slovenski biografski leksikon: 1. zv. Abraham – Erberg. Izidor Cankar et al. Ljubljana, Zadružna gospodarska banka, 1925.

France KIDRIČ, 2013a: Debevec, Janez (1758–1821). *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. (Enako kot Kidrič 2013).

Mihaela KOLETNIK, 1998: Slovensko narečje v Dajnkovem rojstnem kraju. *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 257–271.

Franc Serafin METELKO, 1829: *Abeŋédnz k za slovenske wóle vz ŋes. kralj. dŋrxávah*. V' Lubláńz. Na pródaj vz bukvárnecz za lúdske wóle Lubláńskega poglavárstva. www.dlib.si.

Franc Serafin METELKO, 1832: *Abeŋédnz k za slovenske wóle vz ŋes. kralj. dŋrxávah*. Na Dunaj: natisnil Jur Ueberreuter. www.dlib.si.

Franc Serafin METELKO, 1832: *Številstvo za Slovenske wole po ŋes. Kral. Derxávah*. V' Lubláńz. Na pródaj vz bukvárnecz za lúdske wóle Lubláńskega poglavárstva. www.dlib.si.

Martina OROŽEN, 1973: Dajnko – slovničar in dialektolog. *Študije o slovstvu in jeziku*. Ur. Štefan Barbarič. Murska Sobota: Pomurska založba. 129–148.

Martina OROŽEN, 1998: Sistemske in upovedovalne razlike v Dajnkovem in Ravnikarjevem prevodu zgodb Svetega pisma. *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 71–92.

France OSTANEK, 1974: *Ob 200-letnici splošne šolske naredbe (1774–1805). Razstava v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej. 3–7.

Marko POHLIN, 1765: *Abecedika. Per Janesu Heptnerju*. www.dlib.si.

Marko POHLIN, 1781: *Bukvze sa rajtengo, ali Kratku poduzhenje v' rajtengi: sa fantizhe, inu dekleta gmajn kraynskeh ludy, katiri se othe rajtati nauzhiti*. V' Lublani. Stiskane inu se najdejo per Joan. Egerju. www.dlib.si.

Marko POHLIN, 1789, 1798, (1813): *Abecedika ali Plateltof: sa t(a)iste, katiri se otte Krajnsku brati nav(u)zhiti*. V' Lublani. (1813: Per Adam Heinrich Hohn.) www.dlib.si.

Marko POHLIN, 1808: *Plateltof ali bukve zherk sa vse, kateri se hozhejo Krajnfko brati is sazhetka vuzhiti*. V' Lublani: so natisnene, inu se dobe per Joan. Rezerju. www.dlib.si.

Janez Nepomuk PRIMIC, 1812: *Abezeda sa Šlovénze, katéri se hózhejo Šlovénfko brati nauzhiti*. V' Gradzu: natifnjena ino se najde per Aloisiju Tufhu. www.dlib.si.

Bernard RAJH, 1998: Peter Dajnko in njegovo slovstveno ter knjižnojezikovno delo. *Dajnkovo berilo* (Zora 4). Ur. Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor.

Bernard RAJH, 1998a: *Knjižnojezikovno delo Petra Dajnka kot poskus standardizacije vzhodnoslovenskega narečja*. Doktorsko delo. Ljubljana.

Bernard RAJH, 1998b: Peter Dajnko kot predstavnik vzhodnoštajerskega razsvetljenstva. *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 11–26.

Jože RAJHMAN, 1970: Vloga Petra Dajnka v zgodovini slovenskega knjižnega jezika. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, nova vrsta 6. (XLI.), 2. zvezek. 296–320.

Jože RAJHMAN, 1998: Dajnkov jezikovni nazor. *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 57–69.

Matevž RAVNIKAR, 1816: *ABEZÉDNIK sa ,Shole na Kmétih v' zefárskih kraljévih Deshélah. Nahmenbüchlein zum Gebrauche der Landschulen in den kaifer. königl. Staaten*, V' Ljubljani: na prodaj per Jurju Lihtu. www.dlib.si.

Matevž RAVNIKAR, 1816, ²1818: *ABEZÉDNIK sa ,Shole na Kmétih v' zefárskih kraljévih Deshélah*. V' Ljubljani: na prodaj per Jurju Lihtu. www.dlib.si

Matevž RAVNIKAR, 1826: *ABEZÉDNIK sa Šhole na Kmétih po zefárskih kraljévih Deshélah*. V' Ljubljani: na prodaj v' Bukvárnizi za ľudfke fhole lublanfkiga poglavarftva. www.dlib.si.

Vlado SCHMIDT, 1988: *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem II. (1805–1848)*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Valentin VODNIK, 1811: *Abezeda sa Perve fhole*. V' Lublani: natifnena per Leopold Egerju. www.dlib.si.

Valentin VODNIK, 1811a: *Pifsmenost ali Gramatika sa perve fhole*. V' Lublani: natifnil Leopold Eger. www.fran.si.

Valentin VODNIK, 1812: *Abezéda ali Asbuka, Das ABC=Buch, L' Abécé*. V' Lublani: na prodaj per Vilhelmu Korn. www.dlib.si.

Janez ZALOKAR, 1825: *Splohin nauk od kranjfskih Zherk; poŕébni glaf novih, in navòj po njih práv brati*. V' Ljubljani: per Janesi Kleménzi, bukvoplatarji. www.dlib.si.

Zinka ZORKO, 1998: Oblikoslovna in skladijska analiza Dajnkovega dela Kmet Izidor s svojimi otroki ino lydmi. *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 111–128.

Zusammenfassung

SPRACHLICHE ASPEKTE DER DAJNKOS ALPHABETBÜCHER (1816, 1824, 1833)

Peter Dajnko, der bedeutendste Umsetzer des oststeirischen Literatursprachenprogramms, erstellte in 17 Jahren neben Übersetzungen und Bearbeitungen von Andachtswerken und zwei eigenständigen weltlichen Büchern drei Arten von Alphabetbüchern zum Lesen- und Schreibenlernen in Sonntags-, Trivial- und Normalschulen. Die Werke erschienen in acht Auflagen, die erste noch in der Bohoričica-Schrift, nach dem Erscheinen seiner Grammatik *Lehrbuch der windischen Sprache* (1824) wechselte er allerdings zu seiner eigenen reformierten Schrift. Die Alphabetbücher unterscheiden sich hinsichtlich des Inhalts, sprachlich weisen sie aber auf allen sprachlichen Ebenen oststeirische regionale supradialektale Elemente und pannonische Lexik auf. Linguistische Fachausdrücke stimmen mit den krainerischen überein (z. B. *glas* 'Stimme', *črka* 'Buchstabe', *glasnik* 'Vokal', *zlog* 'Silbe') oder sie wurden eigens gebildet (Synonyme *pismovo znamle* (1816), *pismenca* 'Buchbuchstabe', *pismenka* 'Buchstabe', *tihnik*, *soglasnik* 'Konsonant').

Die zweisprachige Ausgabe von *Abecedna knjižica za deželne šole vu cesarsko kralovskih deržavah* (1831, 1833, 1835), eine Übersetzung von Marchners *Nahmenbüchlein für des Landschulen in den kais. konigl. Staaten*, die trotz der Angaben allgemeinslowenischer Sprachvarianten in den Fußnoten (z. B. *kdo* – *kto*, *gdo*; *berzost* – *hitrost*, *urnost*) Widerstand und Kampf um die Schrift im slowenischen Raum auslöste, folgt nicht immer der deutschen Vorlage (so z. B. in versifizierten Textteilen und Sprüchen).

Aufgrund der gescheiterten Umsetzung der oststeirischen Landesvariante der Schriftsprache in den Schulen, der verzögerten sprachlichen Vereinheitlichung sowie dem kritisierten und abgelehnten Schriftvorschlag wurden alle seine sprachlichen und linguistischen Bemühungen stereotypisch unterschätzt. Aber sowohl hinsichtlich der Rechtschreibung als auch in Bezug auf die oststeirische Sprachvariante ging er als Halbsieger hervor. Mit der richtigen Wahl der Grapheme für die Zischlaute *s* bzw. *z* und die Affrikate *c* sowie mit dem umstrittenen Graphemvorschlag für *č*, *š*, *ž* trug er auch nach 1850 zur Formierung der gesamtslowenischen literarischen Sprachnorm bei, denn die etymologisch begründeten neuen Formen sind in erheblichem Maße in seiner oststeirischen Sprachvariante bestätigt (z. B. *pred Bogom*, *dobra deteta*, *hudega*, *naj bližneše* (*hiše*), *da*, für krainerische Formen *s' nosam*, *dobre dela*, *hudiga*, *nar* *veči* (*dobrota*), *de*).